

ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΝΟΙΧΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ**Διονυσία Καλλινίκου, Βασιλική Στρακαντούνα**

*Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Νομική Σχολή
Ιπποκράτους 33, 2ος όροφος, 106 80, Αθήνα
kallinikoudionysia@yahoo.gr, vstrakan@lib.uoa.gr*

Περίληψη: Η δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών αποτελεί παγκόσμιο όραμα και έχει τεράστια πολιτική και ιδεολογική σημασία για την ανθρωπότητα στην προσπάθεια προσέγγισης των πολιτισμών και διατήρησης της πολυφωνίας και ποικιλίας. Η ψηφιακή τεχνολογία και το διαδίκτυο οδήγησαν σε νέες αναζητήσεις και προτάσεις σε ότι αφορά τη διαχείριση των περιουσιακών δικαιωμάτων. Από το πεδίο εφαρμογής της πνευματικής ιδιοκτησίας αποκλείονται ορισμένες κατηγορίες “έργων” με στόχο την ευρύτερη δημοσιότητα και κυκλοφορία προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος. Η ψηφιοποίηση περιεχομένου θέτει το πρόβλημα των κανόνων που θα πρέπει να τηρηθούν για το σεβασμό του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Η σκέψη αυτή αναδεικνύει την ανάγκη προσδιορισμού του δημοσίου τομέα με βάση το νόμο ή τη βούληση του δημιουργού.

Στο πλαίσιο της εισήγησης αυτής προσδιορίζεται η έννοια του δημοσίου τομέα υπό το πρίσμα της πνευματικής ιδιοκτησίας και διερευνάται η δυνατότητα δημιουργίας ενός ακαδημαϊκού αποθετηρίου και ενός κόμβου ανοιχτής πρόσβασης με έργα της νομικής επιστήμης, (ερευνητικό υλικό, περιεχόμενο εκπαιδευτικού χαρακτήρα, έργα που εμπίπτουν στο δημόσιο τομέα ή έργα για τα οποία έχει δοθεί σχετική άδεια από το δημιουργό). Η δημιουργία ενός λειτουργικού μοντέλου συλλογής, διατήρησης και πρόσβασης σε νομικό περιεχόμενο θα μπορούσε να είναι αποτέλεσμα συνεργασίας μεταξύ των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, των συγγραφέων και των ερευνητών.

Λέξεις κλειδιά: Πνευματική ιδιοκτησία, δημόσιος τομέας, Ανοιχτή Πρόσβαση, νομική πληροφόρηση, νομικά αποθετήρια, θεματικές πύλες, ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες

PUBLIC SECTOR AND MANAGEMENT OF OPEN ACCESS

Dionysia Kallinikou, Vasiliki Strakantouna

*University of Athens, Faculty of Law
33 Ippokratous str., 106 80, Athens, Greece.
kallinikoudionysia@yahoo.gr, vstrakan@lib.uoa.gr*

4.03

Abstract: The creation of digital libraries constitutes a world vision with enormous political and ideological importance for the humanity, towards the goal of approach of diverse cultures and maintenance of plurality and variety. Digital technology and internet have led to new perspectives regarding the management of property rights. From the field of application of copyright are being excluded certain categories of "works" aiming at the wider dissemination of knowledge for the benefit of public interest. The digitalisation of content arises the issue of the implementation of copyright rules. This thought highlights the need to determine the public sector in accordance with Intellectual Property (IP) law or the author's will.

In this context is defined the term of public sector in the light of Copyright and is investigated the possibility of creation of an Institutional repository and an open access portal with law –related research material (works of legal science with educational character, public sector works or works for which authorisation has been given from the rightholder). The specification of an operational model for the collection preservation and access to works of legal science could be the result of collaboration between law schools, research groups, units, institutes, authors and researchers.

Keywords: Intellectual property, copyright, public sector, Open Access, legal information, legal repositories, subject gateways, academic libraries

1. ΝΟΜΙΚΑ ΑΠΟΘΕΤΗΡΙΑ: ΠΥΛΕΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΕ ΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Οι ψηφιακές βιβλιοθήκες και τα αποθετήρια παρέχουν τη δυνατότητα συγκέντρωσης, διατήρησης και διάθεσης του πνευματικού κεφαλαίου των ιδρυμάτων στα οποία υλοποιούνται και δύνανται να αποτελέσουν θεμέλιο ενός παγκόσμιου συστήματος καταμετρημένων διαλειτουργικών αποθετηρίων επιστημονικού πλούτου. Μέσω της στρατηγικής ανάπτυξης ακαδημαϊκών αποθετηρίων¹ προβάλλονται οι δραστηριότητες και αυξάνεται το κύρος των ιδρυμάτων, υποστηρίζονται οι πρωτοβουλίες του επιστημονικού προσωπικού για αυτό–αρχαιοθέτηση και το ερευνητικό υλικό καθίσταται ευρύτερα ορατό και προσίτο χωρίς περιορισμούς. Επιπροσθέτως παρέχεται η δυνατότητα δημιουργίας νέων επιστημονικών εκδόσεων και θεμελιώνεται ένα έγκυρο σύστημα αξιολόγησης της επιστημονικής έρευνας. Ειδικότερα τα ακαδημαϊκά αποθετήρια αποτελούν συστατικό στοιχείο ενός νέου αποκεντρωμένου μοντέλου, ενός νέου παραδείγματος στο χώρο των επιστημονικών εκδόσεων.

Οι νομικές βιβλιοθήκες λόγω του περιορισμού των κονδυλίων τους και του υψηλού κόστους πρόσκτησης και πρόσβασης σε εξειδικευμένο επιστημονικό περιεχόμενο αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές υποχρεώσεις έναντι των προμηθευτών τους και να παρέχουν νέες σύγχρονες υπηρεσίες στους χρήστες τους. Τα τελευταία χρόνια εκτός από τις συνηθισμένες μορφές έντυπης έκδοσης και τον παραδοσιακό τρόπο διανομής η νομική επιστημονική κοινότητα εισέρχεται στο χώρο της ηλεκτρονικής δημοσίευσης. Με τη συνδρομή των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, αξιοποιούνται δυνατότητες, όπως α) δημοσίευσης σε περιοδικά ανοιχτής πρόσβασης, β) δημοσίευσης σε προσωπικές ιστοσελίδες ή σε ιστοσελίδες Πανεπιστημίων², γ) υποβολής του υλικού (pre–print, post–print ή no–print) σε ψηφιακά αρχεία ή αποθετήρια στο διαδίκτυο (εμπορικά ή μη).

Ανάμεσα στα πιο δημοφιλή εμπορικά νομικά αποθετήρια (Legal repositories) συγκαταλέγονται το Legal Scholarship Network τμήμα του Social Science Research Network (SSRN 2006) και το Bepress Legal Repository³ τμήμα της Berkeley Electronic Press. Ειδικότερα το

¹ Ηλεκτρονικά συστήματα που συγκεντρώνουν διατηρούν και παρέχουν πρόσβαση σε υλικό ψηφιακής μορφής που παράγεται από ένα ίδρυμα ή μία ερευνητική κοινότητα. Τα στοιχεία τα οποία καθορίζουν ένα ακαδημαϊκό αποθετήριο είναι η συνάρτηση του με το ίδρυμα, το επιστημονικό του περιεχόμενο, η διάρκεια του καθώς επίσης η ελεύθερη πρόσβαση και η διαλειτουργικότητα (Crow 2002).

² To Registry of Open Access Repositories (ROAR) και το Directory of Open Access Repositories (DOAR) διατηρούν λίστες με ιστοσελίδες αυτοαρχαιοθέτησης. Το ROAR αποτελεί μία πολύ σημαντική προσπάθεια δημιουργίας ενός ολοκληρωμένου αρχείου των αποθετηρίων ανοιχτής πρόσβασης Από έρευνα στον Ευρωπαϊκό χώρο μέσω του εν λόγω ευρετηρίου δεν εντοπίστηκε αποθετήριο με αμιγώς νομικό περιεχόμενο. Σε ορισμένα ιδρύματα όπως για παράδειγμα στο Georg–August – Universität Göttingen (SUB Göttingen) ή στο Ludwig–Maximilians–Universität Münche υποστηρίζονται πολιτικές καταχώρησης και πρόσβασης σε διπλωματικές εργασίες ή διδακτορικές διατριβές με νομικό περιεχόμενο. Στο Directory of Open Access Journals <http://www.doaj.org/> καταχωρούνται 46 εγκεκριμένα νομικά περιοδικά. Πολλές νομικές σχολές παγκοσμίως όπως για παράδειγμα Duke Law School δίδουν η δυνατότητα δημοσίευσης και ελεύθερης διάθεσης μέσω των ηλεκτρονικών περιοδικών που εκδίδει η Σχολή: <http://www.law.duke.edu/journals/>.

Legal Scholarship Repository της κοινοπραξίας New England Law Library Consortium (NELCO 2006) υλοποιείται σε κοινοπρακτική βάση και στηρίζεται στη συνεργασία 25 Ιδρυμάτων. Νομικές σχολές Πανεπιστημίων όπως το Boston, Columbia, Cornell, Duke Law School, Cornell Law School, New Pierce Pennsylvania Yale Law School, συνεργάζονται με σκοπό την προώθηση της επιστημονικής έρευνας, τη διάχυση και της ορατότητας μίας μεγάλης ποικιλίας παραγόμενου από την κοινότητα επιστημονικού υλικού (New England Law Library Consortium).

1.1. Ανάπτυξη νέων υπηρεσιών στη Νομική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

1.1.1. Ο στόχος

Η αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών καθώς και των νέων επιστημονικών τάσεων και αναπτυξιακών προσπαθειών στον τομέα της διαχείρισης γνώσης καθιστούν δυνατή την ανάπτυξη νέων υπηρεσιών στις Βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφόρησης. Σε ότι αφορά τη Βιβλιοθήκη του Νομικού Σπουδαστηρίου του Τμήματος Νομικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, διερευνάται η δυνατότητα δημιουργίας ενός λειτουργικού μοντέλου διαχείρισης (συλλογής, οργάνωσης, διατήρησης και πρόσβασης) του παραγόμενου από την νομική επιστημονική κοινότητα υλικού (ψηφιακού ή ψηφιοποιημένου). Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται: πρώτον η δημιουργία ενός αποθετηρίου της πνευματικής παραγωγής από τη Νομική Σχολή, το επιστημονικό και ερευνητικό προσωπικό, τους φοιτητές κλπ., το οποίο θα είναι προσιτό στους τελικούς χρήστες τόσο εντός όσο και εκτός του ιδρύματος, χωρίς κανένα εμπόδιο στην πρόσβαση και δεύτερον η δημιουργία μίας θεματικής πύλης πρόσβασης σε έργα της νομικής επιστήμης τα οποία παράγονται στο Ίδρυμα και απορρέουν είτε από την εκπαιδευτική διαδικασία είτε από ερευνητικά προγράμματα καθώς και έργα που υπάρχουν στη βιβλιοθήκη και εμπίπτουν στους περιορισμούς που αφορούν τη διάρκεια του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας ή στην αντίθετη περίπτωση έχει εξασφαλιστεί η άδεια αξιοποίησης τους για το συγκεκριμένο σκοπό⁴.

Τα οφέλη που θα προκύψουν από την υλοποίηση αυτού του διττού εγχειρήματος θα είναι άμεσα και απτά για όλη την κοινότητα (Ίδρυμα—επιστημονικό προσωπικό—φοιτητές) δεδομένου του ότι επιτυγχάνεται α) συγκέντρωση, οργάνωση, διατήρηση, διάχυση του

³ Το *Bepress Legal Repository* είναι ένα δίκτυο με ερευνητικό νομικό περιεχόμενο καθώς νομικές σχολές, ερευνητικές μονάδες, Ινστιτούτα, ερευνητικά κέντρα, συνέδρια υποβάλλουν σ' αυτό το υλικό τους. Μέσω του εν λόγω αποθετηρίου δίδεται στους χρήστες δυνατότητα ελεύθερης πρόσβασης και μεταφόρτωσης επιστημονικού περιεχομένου υψηλής ποιότητας (<http://law.bepress.com/repository>).

⁴ Το *Bepress Legal Repository* είναι ένα δίκτυο με ερευνητικό νομικό περιεχόμενο καθώς νομικές σχολές, ερευνητικές μονάδες, Ινστιτούτα, ερευνητικά κέντρα, συνέδρια υποβάλλουν σ' αυτό το υλικό τους. Μέσω του εν λόγω αποθετηρίου δίδεται στους χρήστες δυνατότητα ελεύθερης πρόσβασης και μεταφόρτωσης επιστημονικού περιεχομένου υψηλής ποιότητας (<http://law.bepress.com/repository>).

υλικού που παράγεται εντός του ιδρύματος, β) διευκόλυνση της επικοινωνίας και της συνεργασίας των μελών της κοινότητας, γ) προώθηση των δραστηριοτήτων της Σχολής και προβολή της επιστημονικής της παραγωγής, δ) εξασφάλιση δυνατοτήτων δημιουργίας έγκυρων επιστημονικών νομικών ηλεκτρονικών εκδόσεων από το ίδιο το Ίδρυμα και αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της ηλεκτρονικής δημοσίευσης, ε) δυνατότητα άμεσης πρόσβασης και χρήσης του υλικού από απομακρυσμένα σημεία και από άτομα με ειδικές ανάγκες, στ) υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας και δραστηριοτήτων εξ αποστάσεως και συνεχιζόμενης εκπαίδευσης. Επιπροσθέτως μέσα από τις διαδικασίες υλοποίησης βελτιώνονται οι υποδομές αρχειοθέτησης, συγκεντρώνονται και διατηρούνται για σκοπούς μακροχρόνιας πρόσβασης σπάνια έργα της νομικής επιστήμης και τέλος αναβαθμίζεται ο ρόλος της βιβλιοθήκης, αφού της δίνεται η ευκαιρία να εξελιχθεί σε μονάδα διαχείρισης γνώσης. Εξάλλου η σωστή διαχείριση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας δεν δημιουργεί προσκόμματα στην έρευνα και τη γνώση.

1.1.2. Το νομικό θεσμικό πλαίσιο

Το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας έχει αποκλειστικό και απεριόριστο χαρακτήρα, αλλά υπόκειται σε όρια τα οποία προσδιορίζονται από την έννοια του έργου ή προβλέπονται ρητά στο νόμο σε σχέση με τη διάρκεια και την έκταση του δικαιώματος.

Στο πεδίο εφαρμογής της πνευματικής ιδιοκτησίας ανήκουν τα έργα ως ύλη αγαθά, ενώ δεν ενδιαφέρει ο υλικός φορέας πάνω στον οποίο το έργο είναι ενσωματωμένο. Βασικά στοιχεία του έργου είναι η μορφή και η πρωτοτυπία⁵. Η ιδέα δεν αποτελεί αντικείμενο προστασίας με το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας παρά μόνο αν πάρει ορισμένη μορφή. Στο πνεύμα αυτό δεν προστατεύονται οι διαδικασίες, οι μέθοδοι λειτουργίας και οι μαθηματικές έννοιες αυτές καθεαυτές.

Παρά τις αμφισβητήσεις και τους προβληματισμούς που κατά καιρούς διατυπώθηκαν, η διάκριση μεταξύ μορφής και ιδέας συνιστά ουσιώδη κανόνα για τον καθορισμό της έκτασης προστασίας με την πνευματική ιδιοκτησία. Η ιδέα είναι ελεύθερη και προσιτή στον καθένα, αποτελεί κοινό κτήμα και δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο της πνευματικής ιδιοκτησίας, παρά μόνο όταν πάρει κάποια μορφή. Από την άποψη αυτή γίνεται δεκτό ότι δεν προστατεύονται με την πνευματική ιδιοκτησία οι επιστημονικές ανακαλύψεις ή θεωρίες αυτές καθεαυτές. Ο επιστήμονας δεν μπορεί να αποκτήσει δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας σε μία θεωρία ή ανακάλυψη γιατί αυτό θα είχε σαν συνέπεια να σταματήσει η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος. Η ιδέα ανήκει σε όλο τον κόσμο, ο τρόπος όμως με τον οποίο διατυπώνεται η έμπνευση και το συναίσθημα του κάθε καλλιτέχνη, ανήκουν αποκλειστικά στην ατομικότητά του και αυτά ακριβώς τα στοιχεία προστατεύονται. Η

⁵ Για την έννοια του έργου βλέπε: Κουμάντος Γ. *Πνευματική ιδιοκτησία*, 8η εκδ. Αθήνα: Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα 2002. σ. 105 επ., Κοτσιρής Λ. *Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας* 4η εκδ. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2005., σ. 53 επ., Καλλινίκου Δ. *Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα*, 2η εκδ., Αθήνα.: *Δίκαιο και Οικονομία*, 2005 σ. 24 επ., Μαρίνος Μ. *Πνευματική Ιδιοκτησία* 2η εκδ. Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας 2005, σ. 71 επ.

πνευματική ιδιοκτησία μόνο τη μορφή μπορεί να προστατεύσει και με την έννοια αυτή τα επιστημονικά έργα νομικού περιεχομένου αποτελούν αντικείμενο προστασίας, τόσο από την εθνική νομοθεσία, όσο και από τη Διεθνή Σύμβαση Βέρνης (άρθρο 2, παρ. 1). Με βάση τις παραπάνω σκέψεις οποιοσδήποτε επιστήμονας ή ερευνητής μπορεί να συγγράψει ένα βιβλίο αστικού ή διοικητικού δικαίου, να ερμηνεύσει ένα νόμο με οποιοδήποτε περιεχόμενο ή να σχολιάσει μία δικαστική απόφαση.

Περαιτέρω θα πρέπει να σημειωθεί ότι η προστασία δεν εκτείνεται στα επίσημα κείμενα με τα οποία εκφράζεται η άσκηση πολιτειακής αρμοδιότητας και ιδίως στα νομοθετικά, διοικητικά ή δικαστικά κείμενα, καθώς και στις εκφράσεις λαϊκής παράδοσης, στις ειδήσεις και στα απλά γεγονότα ή στοιχεία, εκτός αν μπορούν να υπαχθούν στην κατηγορία των συλλογών ή των παραγώγων έργων. Πιο συγκεκριμένα δεν αποτελούν αντικείμενο προστασίας τα νομοθετικά, διοικητικά ή δικαστικά κείμενα, γιατί έχουν σκοπό να λάβουν ευρύτερη δημοσιότητα και κυκλοφορία χάρι του δημοσίου συμφέροντος. Συλλογές όμως νόμων, διαταγμάτων, δικαστικών αποφάσεων κλπ. προστατεύονται σύμφωνα με το άρθρο 2, παρ.2 Ν 2121/1993. Τα απλά γεγονότα ή στοιχεία, όπως βιβλιογραφικά στοιχεία νομικού περιεχομένου, δεν αποτελούν αυτά καθαυτά αντικείμενο προστασίας, γιατί δεν υπάρχει το στοιχείο της πρωτοτυπίας. Αν όμως πάρουν τη μορφή συλλογής μπορούν να προστατευθούν ως συλλογικά έργα, εφόσον η επιλογή ή η διευθέτηση του περιεχομένου τους εμφανίζει πρωτοτυπία (π.χ. ο βιβλιογραφικός κατάλογος επί συγκεκριμένου πεδίου της νομικής επιστήμης), χωρίς να αποκλείεται η δυνατότητα προστασίας με το δικαίωμα ειδικής φύσεως του κατασκευαστή βάσης δεδομένων.

Πέρα από τα εννοιολογικά όρια της πνευματικής ιδιοκτησίας, ο νόμος θέτει περιορισμούς που αφορούν τη διάρκεια του δικαιώματος. Σύμφωνα με το κοινοτικό κεκτημένο η διάρκεια προστασίας στο εθνικό δίκαιο προσδιορίζεται με βάση όλη τη ζωή του δημιουργού και εβδομήντα χρόνια μετά το θάνατό του. Η διάρκεια αυτή ισχύει, τόσο για το ηθικό, όσο και το περιουσιακό δικαίωμα. Μετά την πάροδο αυτού του χρόνου το έργο πέφτει στο δημόσιο τομέα και η εκμετάλλευσή του είναι ελεύθερη με την επιφύλαξη της άσκησης από το Δημόσιο εκπροσωπούμενο από τον Υπουργό Πολιτισμού, του ηθικού δικαιώματος και ειδικότερα των εξουσιών αναγνώρισης της πατρότητας και περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου. Με βάση το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας ο Δημόσιος τομέας αφορά μόνο τα έργα που έχει λήξει η διάρκεια προστασίας. Τα έργα για τα οποία έχει περάσει ο νόμιμος χρόνος καθίστανται κοινό κτήμα και αποτελούν αντικείμενο ελεύθερης εκμετάλλευσης. Ο χρονικός αυτός περιορισμός δικαιολογείται κυρίως για λόγους προστασίας του κοινωνικού συνόλου. Η αναγνώριση του θεσμού της πνευματικής ιδιοκτησίας εξασφαλίζει στο δημιουργό τη δυνατότητα οικονομικής αξιοποίησης του έργου του, ενισχύοντας έτσι την πολιτιστική παραγωγή της κάθε χώρας και της ανθρωπότητας ολόκληρης. Σε κάποιο όμως χρονικό σημείο το έργο πρέπει να διαδίδεται ελεύθερα ώστε να μπορεί να γίνει κτήμα της ολότητας. Διευκρινίζεται ότι για έργα τα οποία μετά τη λήξη της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας για πρώτη φορά νομίμως δημοσιεύονται ή παρουσιάζονται στο κοινό, προβλέπεται ένα συγγενικό δικαίωμα ανάλογο με το περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού που διαρκεί είκοσι πέντε έτη από τη στιγμή της πρώτης

δημοσίευσης ή παρουσίασης στο κοινό.

Σε ότι αφορά το συγγενικό δικαίωμα των εκδοτών εντύπων που αφορά κυρίως τη στοιχειοθεσία και σελιδοποίηση των έργων τα οποία έχουν εκδώσει διευκρινίζεται ότι διαρκεί πενήντα χρόνια μετά την τελευταία έκδοση του έργου.

Κατά συνέπεια είναι αναγκαίο να εξετάζεται η προέλευση του έργου και οι κανόνες που κάθε φορά ισχύουν, γιατί σε ορισμένες περιπτώσεις το ηθικό δικαίωμα είναι χρονικά απεριόριστο, όπως στο γαλλικό δίκαιο, ενώ για ορισμένα έργα προβλέπεται “άενα” προστασία.

Τα έργα για τα οποία έχει λήξει η διάρκεια προστασίας μπορούν να γίνουν αντικείμενο οποιασδήποτε χρήσης στο πλαίσιο λειτουργίας των βιβλιοθηκών χωρίς να είναι αναγκαία η άδεια του δικαιούχου, εκτός αν υπάρχει ενδεχόμενο εφαρμογής άλλων διατάξεων, όπως η νομοθεσία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το υλικό που έχει πέσει στο δημόσιο τομέα μπορεί ελεύθερα να ψηφιοποιηθεί και να διασωθεί στο πλαίσιο λειτουργία των εθνικών αποθετηρίων.

1.1.3. Η υλοποίηση

Η δημιουργία του νομικού αποθετηρίου και της θεματικής πύλης προϋποθέτει τη στήριξη από τους διοικητικούς, οικονομικούς και τεχνολογικούς μηχανισμούς του Ιδρύματος. Ζωτικής σημασίας για την επίτευξη του στόχου θεωρείται η καθιέρωση πολιτικών συγκέντρωσης, διατήρησης και πρόσβασης του υλικού. Η τυποποίηση επίσης διαδικασιών και ενεργειών υποβολής θα συμβάλλει ουσιαστικά στην ομαλή ροή των εργασιών και τη διευκόλυνση όσων θέλουν να αξιοποιούν τη δυνατότητα αυτο-αρχειοθέτησης, των ερευνητών και του προσωπικού των βιβλιοθηκών. Σύμφωνα με τον van Westrienen (2005) ένα από τα ζητήματα αιχμής για τα περισσότερα αποθετήρια είναι η συγκέντρωση περιεχομένου όχι μόνο ερευνητικού αλλά και εκπαιδευτικού. Η συγκέντρωση περιεχομένου απαιτεί επίσης άριστη συνεργασία με τους δημιουργούς περιεχομένου, συστηματική ενημέρωση της πανεπιστημιακής κοινότητας, καθώς και των συνεργαζόμενων ιδρυμάτων, ινστιτούτων, φορέων, ενώσεων ή προσώπων. Επίσης σε συνεργασία με τα Ιδρύματα υποχρεωτικής κατά νόμο κατάθεσης (Στρακαντούνα 2006) θα πρέπει να εξεταστεί η δυνατότητα αξιοποίησης των κατατιθέμενων έργων. Για ορισμένες όμως κατηγορίες έργων είναι σκόπιμη η προώθηση πολιτικών υποχρεωτικής υποβολής στα αποθετήρια (έργα γκρίζας βιβλιογραφίας ή έργα που προκύπτουν από την επιστημονική έρευνα). Επιπροσθέτως στις συμφωνίες ή τους όρους χορήγησης αδειών χρήσης του κατατιθέμενου υλικού απαιτείται να ορίζονται με σαφήνεια τα δικαιώματα των δημιουργών, τα δικαιώματα των χρηστών, το επιτρεπόμενο είδος πρόσβασης (εντός ή εκτός πανεπιστημιακού δικτύου), ποιος, που, για ποιο σκοπό δύναται να χρησιμοποιήσει το κατατεθειμένο υλικό, καθώς και το χρονικό διάστημα που το υλικό θα φιλοξενηθεί στο αποθετήριο. Ζητήματα σχετικά με την εγκυρότητα και την αποδοχή από την επιστημονική κοινότητα επιβάλλεται να αντιμετωπιστούν με διαδικασίες αξιολόγησης και θέσπισης επιστημονικών κριτηρίων αξιολόγησης και αποδοχής (Βαλής κ.ά. 2002).

Τα έργα ή το περιεχόμενο που είναι δυνατό να αποτελέσουν πολύτιμο υλικό ενός νομικού αποθετηρίου δύνανται να είναι:

- Πληροφορίες δημοσίου τομέα (νόμοι, προεδρικά διατάγματα, αποφάσεις, και ενδεχομένως σχέδια νόμων και προπαρασκευαστικών επιτροπών).
- Σπάνιο υλικό που φιλοξενείται στις βιβλιοθήκες του Τμήματος Νομικής και για το οποίο η διάρκεια προστασίας έχει παρέλθει.
- Έργα που παράγονται από το διδακτικό προσωπικό, τους ερευνητές και τους φοιτητές ή προκύπτουν από δια-ιδρυματικές συνεργασίες με άλλες νομικές σχολές της Ελλάδος αλλά και του εξωτερικού (με άδεια των συγγραφέων).
- Επιστημονικά άρθρα ή τμήματα έργων τα οποία έχουν ήδη εκδοθεί (με άδεια συγγραφέων και εκδοτών).
- Επιστημονικά άρθρα τα οποία είναι σε κατάσταση προδημοσίευσης και είναι επιθυμητή από το συγγραφέα η κρίση της κοινότητας.
- Διδακτορικές διατριβές που εκπονούνται στη Σχολή (με άδεια του διδάκτορα).
- Διπλωματικές εργασίες όλων των Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών της Σχολής (με άδεια του συγγραφέα).
- Εργασίες σεμιναρίων και υλικό που δημιουργείται κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας (με άδεια των καθηγητών και των φοιτητών).
- Εργασίες ή μελέτες που χρηματοδοτούνται από ερευνητικά προγράμματα που αναλαμβάνει η Σχολή.
- Πρακτικά Συνεδρίων και ημερίδων.
- Έργα ή τμήμα αυτών που διατίθενται από τους εκδότες για αυτό το σκοπό.

Η εμπειρία καθώς και η υποδομή και τεχνολογία υποστήριξης των υφιστάμενων πρωτοβουλιών ανάπτυξης ψηφιακών βιβλιοθηκών ή θεματικών πυλών στο πλαίσιο του εκάστοτε Ιδρύματος επιβάλλεται να αξιολογείται και να λαμβάνεται υπόψη. Στην περίπτωση του Πανεπιστημίου Αθηνών και σε ότι αφορά την ανάπτυξη θεματικών πυλών και συλλογών ειδικού ενδιαφέροντος θα πρέπει να αξιοποιηθεί η τεχνική υποδομή και η δυνατότητα υποστήριξης από το Υπολογιστικό Κέντρο Βιβλιοθηκών του.

Σε ότι αφορά τη συγκέντρωση και διάθεση νομικού περιεχομένου στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών αναπτύσσεται και βρίσκεται σε εξέλιξη το έργο της δημιουργίας ψηφιακής βιβλιοθήκης διπλωματικών εργασιών του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Αστικού Δικαίου. Με την έναρξη των Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών στο Τμήμα Νομικής έγινε προσπάθεια θέσπισης ενιαίας πολιτικής υποχρεωτικής κατάθεσης των διπλωματικών εργασιών σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή. Σήμερα με την προσπάθεια του προσωπικού της βιβλιοθήκης (Νομικό Σπουδαστήριο) και την τεχνική υποστήριξη του Υπολογιστικού Κέντρου Βιβλιοθηκών έχει δημιουργηθεί η ψηφιακή βιβλιοθή-

κη των διπλωματικών εργασιών Αστικού Δικαίου στην οποία έχουν καταχωρισθεί το σύνολο των εργασιών του ΠΜΣ (1993–2006). Με την υποστήριξη της Τεχνολογίας Lotus Notes και του ολοκληρωμένου προγράμματος διαχείρισης λειτουργιών Βιβλιοθήκης Horizon επιτυγχάνεται η συγκέντρωση, διατήρηση και πρόσβαση (από το δίκτυο του Πανεπιστημίου) σε περίπου 300 διπλωματικές εργασίες, οι περισσότερες από τις οποίες περιέχουν πρωτότυπη έρευνα σε σύγχρονα νομικά ζητήματα (Ηλεκτρονικές Υπηρεσίες Βιβλιοθηκών ΕΚΠΑ 2005).

Η προσπάθεια αυτή είναι δυνατό να πλαισιωθεί και από πρωτοβουλίες συγκέντρωσης νομικού περιεχομένου σε ειδικά επιστημονικά πεδία με αφορμή την οργάνωση συνεδρίων, ημερίδων και άλλων συναφών εκδηλώσεων όπως για παράδειγμα το πεδίο των βιβλιοθηκών και των Αρχείων. Μετά τη συνδιοργάνωση του Συνεδρίου “Αρχεία, Βιβλιοθήκες και δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας” τον Φεβρουάριο του 2006, βρισκόμαστε σε διαδικασίες σύνταξης και δημοσιοποίησης των πρακτικών του πρώτου επιστημονικού συνεδρίου με νομικά ζητήματα που αφορούν τα Αρχεία και τις Βιβλιοθήκες⁶. Επιπροσθέτως η συζήτηση για τη δημιουργία νομικού αποθετηρίου γίνεται αποδεκτή από τη νομική επιστημονική κοινότητα εάν λάβουμε υπόψη ότι έχει ήδη εκδηλωθεί ενδιαφέρον για υποβολή σχετικού ηλεκτρονικού περιεχομένου.

2. ANTI ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Η δημιουργία του νομικού αποθετηρίου και της θεματικής πύλης αρχικά μπορεί να βασιστεί στη συνεργασία και τις πρωτοβουλίες των μελών της κοινότητας του ΕΚΠΑ, ενώ στη συνέχεια είναι σκόπιμο να επεκταθεί και να εξελιχθεί σε μία εποικοδομητική συνεργασία μεταξύ των άλλων νομικών σχολών και επιστημονικών ινστιτούτων. Επίσης είναι σκόπιμο να εξεταστεί η δυνατότητα χρήσης των νέων αδειών ανοικτού περιεχομένου όπως η άδεια ανοικτού λογισμικού και η άδεια Creative Commons.

⁶ Προς το παρόν και μέχρι την ολοκλήρωση της διαδικασίας συγκέντρωσης του υλικού τμήμα των πρακτικών φιλοξενούνται στο δικτυακό τόπο της Ελληνικής Αρχειακής Εταιρείας <http://www.eae.org.gr>.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Crow, R. 2002. The case for institutional repositories: a SPARC position paper, <http://www.arl.org/sparc/IR/ir.html> (πρόσβαση στις 13 Ιουνίου 2006).
- European Commission 2006. Study on the economic and technical evolution of the scientific publication markets in Europe [The EU scientific publishing study], http://ec.europa.eu/research/science-society/pdf/scientific-publication-study_en.pdf (πρόσβαση στις 13 Ιουνίου 2006).
- New England Law Library Consortium Legal Scholarship Repository 2006, <http://lsr.nellco.org> (πρόσβαση στις 13 Ιουνίου 2006).
- Social Science Research Network 2006. <http://ssrn.com> (πρόσβαση στις 13 Ιουνίου 2006).
- Van Westrienen, C. και C. Lynch 2005. Academic institutional repositories: deployment status in 13 Nations as of mid 2005. *D-Lib Magazine* 11, (9), <http://www.dlib.org/dlib/september05/westrienen/09westrienen.html> (πρόσβαση στις 13 Ιουνίου 2006).
- Βαλής, Χ., Π. Γεωργίου, Ε. Διονυσοπούλου και Φ. Παπαδάτου 2002. Ανάπτυξη θεματικών πυλών σε αξιολογημένες πηγές πληροφόρησης του διαδικτύου στη Βιβλιοθήκη και Υπηρεσία Πληροφόρησης του Πανεπιστημίου Πατρών. Εργασία στο 11ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 6–8 Νοεμβρίου 2002, Λάρισα, 201–17, <http://eprints.rclis.org/archive/00004877/> (πρόσβαση στις 13 Ιουνίου 2006).
- Ηλεκτρονικές Υπηρεσίες Βιβλιοθηκών ΕΚΠΑ 2005. <http://www.lib.uoa.gr> (πρόσβαση στις 13 Ιουνίου 2006).
- Καλλινίκου, Δ. 2005. *Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα*, 2η εκδ. Αθήνα: Δίκαιο και Οικονομία.
- Κοτσίρης, Λ. 2005. *Δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας*, 4η εκδ. Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Κουμάντος Γ. 2002. *Πνευματική ιδιοκτησία*, 8η εκδ. Αθήνα: Εκδ. Αντ. Σάκκουλα.
- Μαρίνος, Μ. 2004. *Πνευματική Ιδιοκτησία*, 2η εκδ. Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Στρακαντούνα, Β. 2006. Η νομική κατάθεση (κατά νόμο κατάθεση) στο σύγχρονο περιβάλλον δημοσίευσης. Εργασία στο Συνέδριο “*Αρχαία, Βιβλιοθήκες και Δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας*”, 2–3 Φεβρουαρίου 2006, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα, http://www.eae.org.gr/congress/Papers/pap_Straka.pdf (πρόσβαση στις 13 Ιουλίου 2006).